

Ενημερωτικό Δελτίο

Τόμ. 27 (2002)

ΧΡΟΝΙΚΟ

doi: [10.12681/news.282](https://doi.org/10.12681/news.282)

Βιβλιογραφική αναφορά:

ΧΡΟΝΙΚΟ. (2009). *Ενημερωτικό Δελτίο*, 27, 98–116. <https://doi.org/10.12681/news.282>

XPONIKO

Συμπόσιο

Το πολιτισμικό λεξιλόγιο στον χώρο της ΝΑ Ευρώπης, 1840-1870

Αυστριακή Ακαδημία Επιστημών – Βαλκανική Επιτροπή

(Βιέννη, 1-3 Μαρτίου 2002)

Στο Συμπόσιο με θέμα *Der Zivilisationswortschatz im Südosteuropäischen Raum 1840-1870* παρουσιάστηκαν τα πρώτα πορίσματα της έρευνας για την πολιτισμική ορολογία στις γλώσσες της Νοτιοανατολικής Ευρώπης που διεξάγεται από τη Βαλκανική Επιτροπή της Αυστριακής Ακαδημίας Επιστημών (Balkankommission der Österreichischen Akademie der Wissenschaften) υπό τη διεύθυνση του προέδρου της σλαβολόγου Radoslav Katičić. Το εκπονούμενο πρόγραμμα "Πολιτισμικό λεξιλόγιο στη Νοτιοανατολική Ευρώπη 1840-1870: Κυριαρχία και κράτος" περιλαμβάνει επιμέρους προγράμματα βαλκανικών χωρών: σερβοκροατικό, βουλγαρικό, ρουμανικό, ελληνικό, οθωμανικό. Το ελληνικό πρόγραμμα ("Πολιτισμικό λεξιλόγιο στην Ελλάδα 1840-1870: Κυριαρχία και κράτος") πραγματοποιείται από το Τμήμα Βυζαντινών και Νεοελληνικών Σπουδών του Πανεπιστημίου της Βιέννης με επιστημονική υπεύθυνη τη Μαρία Στασινοπούλου και συνεργάτες τους Αριάδνη Μουταφίδου και Σέργιο-Ελισάϊο Κατσίκας – ο πρώτος σχεδιασμός του προγράμματος, το 1995, οφείλεται στον Gunnar Hering.

Η ανταλλαγή εμπειρίας ανάμεσα στα επιμέρους βαλκανικά προγράμματα κρίθηκε απαραίτητη μετά από την επεξεργασία μεγάλου όγκου πηγών και τη συγκρότηση βάσεων δεδομένων –αποδελτιώθηκαν κυρίως ο εθνικός ή τοπικός τύπος, αλλά και διοικητικά-νομοθετικά κείμενα, λογοτεχνία κ.ά.,– οι οποίες παρουσιάστηκαν από τις επιμέρους εθνικές ομάδες που συμμετείχαν στο πρόγραμμα. Η Maria Dulguerona και ο Heinz Miklas (Βιέννη) ανίχνευσαν σε πρωτότυπα κείμενα και μεταφράσεις την εννοιολόγηση του δημόσιου χώρου πριν την ίδρυση του βουλγαρικού κράτους, ενώ ο Alexander Kjösen (Σόφια) ερεύνησε την έννοια του πολιτισμού στη βουλγαρική λογοτεχνία. Ο Gerhard Neweklowsky (Βιέννη) εξέτασε την ορολογία του Συντάγματος του βιλαετίου της Βοσνίας (1866), ιδίως τη σχέση τουρκικών/βοσνιακών όρων. Ο Radoslav Katičić (Βιέννη) πραγματεύθηκε την πολιτική αλλαγή και το λεξιλόγιο των νοτιοσλαβικών γλωσσών (σερβικής, κροατικής, βοσνιακής) στη μοναρχία των Αψβούργων μετά το 1848. Η Eva Maria Ossadnik (Βιέννη) ανέλυσε τη δομή του πολιτισμικού λεξιλογίου στα σερβικά και στα κροατικά κατά την περίοδο 1840-1870. Ο Istvan Nyomárkay (Βουδαπέστη) μίλησε για τα γερμανικά και ουγγρικά πρότυπα του κροατικού τεχνικού λεξιλογίου στο β' μισό του 19ου αιώνα. Η Nevenka Petković (Βιέννη) και ο Andrea Sarunar (Ζάγκρεμπ) σχολίασαν τις επιδράσεις του 1848 στη γλώσσα του κροατικού τύπου με αφορμή τη σημασιολογική εξέλιξη της έννοιας *narod* (λαός, έθνος, κοινωνία). Η Μαρία Στασινοπούλου (Βιέννη) προσέγγισε το ζήτημα της διεπιστημονικότητας στην έρευνα, ειδικότερα τη συνεργασία ιστορίας και γλωσσολογίας με αναφορά στην ελληνική περίπτωση. Η Κατερίνα Γαρδίκας (Αθήνα) εξέτασε την αντίληψη του χρόνου στον Τρικούπη και τον Δεληγιάννη. Η Αλεξάνδρα Σφοίνη (Αθήνα) σκιαγράφησε τη διαδικασία διαμόρφωσης του νεότερου ελληνικού πολιτικού λεξιλογίου, κυρίως μέσα από κείμενα λογίων

αλλά και διοικητικά, με έμφαση στη συγκυρία που σηματοδοτεί τη μετάβαση από την οθωμανική αυτοκρατορία στο ελληνικό έθνος και κράτος (τέλη 18ου - αρχές 19ου αιώνα). Η Αριάδνη Μουταφίδου (Βιέννη) ασχολήθηκε με την εξέλιξη της έννοιας επανάστασης στον ελληνικό τύπο στα 1843-1864. Ο Σέργιος-Ελισαίος Κατσίκας (Βιέννη) παρουσίασε όψεις των λεξιλογικών και σημασιολογικών εξελίξεων στα ελληνικά τον 19ο αιώνα (σύνθεση, δανεισμός, νεολογία κ.ο.κ.), προτάσσοντας σύντομη περιγραφή των λεξικών της περιόδου. Η Petrea Lindenbauer και ο Holger Wochele (Βιέννη) αναφέρθηκαν στην εξέλιξη εννοιών σχετικών με το κράτος στα ρουμανικά τον 19ο αιώνα. Ο Johann Strauss (Στρασβούργο) εξέθεσε σκέψεις για την περιγραφή του νεότερου πολιτικού λεξιλογίου στα οθωμανικά / τουρκικά κατά τον 18ο-19ο αιώνα. Η Claudia Römer (Βιέννη) διατύπωσε παρατηρήσεις για το λεξιλόγιο το σχετικό με την *κυριαρχία* και το κράτος σε ένα γαλλο-οθωμανικό εγχειρίδιο ορολογίας που εκδόθηκε στη Βιέννη το 1870. Η Heidemarie Doğanalp-Votzi (Βιέννη) μίλησε για τις αλλαγές στη γλώσσα των οθωμανικών πολιτικών ελίτ κατά τον 19ο "αστικό" αιώνα.

Στη Στρογγυλή Τράπεζα, όπου συμμετείχαν οι Radoslav Katičić, Michael Metzeltin, Heinz Miklas, Claudia Römer και Μαρία Στασινοπούλου, με συντονιστή τον διευθυντή του Τμήματος Βυζαντινών και Νεοελληνικών Σπουδών του Πανεπιστημίου της Βιέννης Johannes Koder, τέθηκαν ορισμένα από τα ζητήματα που ανακύπτουν κατά την έρευνα του πολιτισμικού λεξιλογίου της ΝΑ Ευρώπης. Πρόκειται για τεράστιο υλικό που απαιτεί όχι απλή ταξινόμηση, αλλά κατάλληλη επεξεργασία και συνεργασίες (ενδεχομένως συγκριτική ανάλυση ενός κοινού corpus, π.χ. τα Συντάγματα), ώστε να αναδειχθούν τα κοινά σημεία ανάμεσα στις εθνικές περιπτώσεις, αλλά και οι διαφορές τους (λ.χ. η χρήση της οθωμανικής ως γλώσσας του κράτους, η ευρύτερη πολιτισμική εμβέλεια της ελληνικής κ.ο.κ.), με αιτούμενο όχι απλώς την ετυμολογία των λέξεων αλλά την ιστορία των εννοιών (Begriffsgeschichte). Το υλικό των βάσεων θα κυκλοφορήσει σε CD και θα εκδοθεί ανθολογία κειμένων σε πολλές γλώσσες με γερμανική μετάφραση.

Αλεξάνδρα Σφοίνη

Αρχείο Μιχαήλ Στεφανίδη

Επίσκεψη μαθητών στο ΚΝΕ (12 Απριλίου 2002)

Στις 12 Απριλίου 2002, πενήντα περίπου μαθητές του Α' Πειραματικού Ενιαίου Λυκείου Μυτιλήνης μαζί με τους καθηγητές τους, Σουλτάνα Τσιρογιάννη, Στέλιο Τζελαϊδης και Γεώργιο Διγιδίκη, μετά από συνεννόηση με τη διεύθυνση του ΚΝΕ, επισκέφθηκαν το Κέντρο προκειμένου να γνωρίσουν το αρχείο του Μιχαήλ Στεφανίδη, το οποίο οι απόγονοί του έχουν προσφέρει στο ΚΝΕ μετά από ενέργειες του συναδέλφου Γιάννη Καρα. Η εκδήλωση αυτή αποτελούσε μέρος εκπαιδευτικής εργασίας που είχαν αναλάβει οι μαθητές του Λυκείου αυτού, ολοκληρώνοντας έτσι το σχετικό πρόγραμμα

περιβαλλοντικής εκπαίδευσης που είχε ως στόχο τη γνωριμία με το έργο σημαντικών προσωπικοτήτων από τον τόπο καταγωγής τους.

Για τη διευκόλυνση του σκοπού της επίσκεψης των μαθητών ο συνεργάτης του ΚΝΕ Παναγιώτης Μιχαηλάρης οργάνωσε στη μικρή αίθουσα διαλέξεων, στο ισόγειο του ΕΙΕ, έκθεση με τα περισσότερα από τα χειρόγραφα του Στεφανίδη καθώς και όλα σχεδόν τα δημοσιεύματά του· παράλληλα, για το έργο και τη δράση του μυτιληνιού λογίου, καθηγητή και ακαδημαϊκού μίλησαν στους μαθητές και απάντησαν στις ερωτήσεις τους ο ομότιμος διευθυντής ερευνών του ΚΝΕ Γιάννης Κάρας και ο υπογράφων.

Παναγιώτης Μιχαηλάρης

Πρόγραμμα Πανεπιστημιακών Σεμιναρίων Ιδρύματος "Αλέξανδρος Σ. Ωνάσης"

Το κοινωφελές Ίδρυμα "Αλέξανδρος Σ. Ωνάσης", στο πλαίσιο της ευρύτερης στρατηγικής του για την προαγωγή της σπουδής του ελληνικού πολιτισμού, εγκαινίασε από το ακαδημαϊκό έτος 2000-2001 πρόγραμμα επισκέψεων ελληνιστών από την Ελλάδα και άλλες χώρες της Ευρώπης σε πανεπιστήμια των ΗΠΑ. Στόχος των επισκέψεων είναι η συμμετοχή σε προγράμματα διδασκαλίας προπτυχιακού και μεταπτυχιακού επιπέδου και η πραγματοποίηση δημοσίων διαλέξεων στα πανεπιστήμια υποδοχής των αποστελλομένων ομιλητών, ώστε να προβληθεί στο αμερικανικό πανεπιστημιακό κοινό ο πολυεπίπεδος και διαχρονικός χαρακτήρας του πολιτισμού που αναπτύχθηκε στις ελληνικές χώρες και εκφράστηκε στην ελληνική γλώσσα. Όπως κατ' επανάληψη τόνισε, εξηγώντας τη φιλοσοφία του προγράμματος, ο Πρόεδρος του Δ.Σ. του Ιδρύματος "Αλέξανδρος Σ. Ωνάσης" κ. Στέλιος Παπαδημητρίου, επιδίωξη των περιοδειών αυτών είναι να φτάσει η γνώση του ελληνικού πολιτισμού στο ευρύτατο δυνατό ακροατήριο, ζητούμενο που δεν επιτυγχάνεται με την καθήλωση μιας πανεπιστημιακής έδρας σε ένα αποκλειστικά πανεπιστήμιο.

Η έναρξη του προγράμματος έγινε με περιοδείες σε μεγάλα κέντρα της αμερικανικής πανεπιστημιακής παιδείας έγκριτων Ελλήνων αρχαιολόγων και άλλων μελετητών της αρχαιότητας. Οι προσκλήσεις όμως που απευθύνθηκαν στους διευθυντές των Ινστιτούτων Βυζαντινών και Νεοελληνικών Ερευνών του Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών διέυρυναν τον θεματολογικό κύκλο του προγράμματος πέραν της αρχαιογνωσίας. Υπό την αιγίδα του προγράμματος πανεπιστημιακών σεμιναρίων του Ιδρύματος "Αλέξανδρος Ωνάσης" είχα την ευκαιρία να πραγματοποιήσω τον

Απρίλιο του 2002 σεμιναριακά μαθήματα και διαλέξεις στις πόλεις των ΗΠΑ Σικάγο, Ann Arbor, Βοστώνη, Washington και Νέα Υόρκη σύμφωνα με το παρακάτω πρόγραμμα:

- 3 Απριλίου 2002 Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης, Πανεπιστήμιο του Σικάγο
Μεταπτυχιακό σεμινάριο: "An Enlightenment Perspective on Balkan Cultural Pluralism"
- 8 Απριλίου 2002 Πανεπιστήμιο του Michigan, Ann Arbor
Διάλεξη: "In the pre-modern Balkans: Loyalties, Identities, Anachronisms"
- 9 Απριλίου 2002 Πανεπιστήμιο του Michigan, Ann Arbor
Διάλεξη: "From subservience to ambivalence: attitudes toward the classics in Modern Greece"
- 10 Απριλίου 2002 Πανεπιστήμιο του Michigan, Ann Arbor
Συμμετοχή στο μάθημα "The anthropology of Europe"
- 16 Απριλίου 2002 Boston College, Βοστώνη
Συμμετοχή στα μαθήματα:
– The Apology of Socrates
– The Enlightenment and the French Revolution
- 19 Απριλίου 2002 Harvard University, Center for the Humanities
Διάλεξη: "The Enlightenment and the Greek Cultural Tradition"
- 22 Απριλίου 2002 Dumbarton Oaks Center for Byzantine Studies, Washington D.C.
Διάλεξη: "The Enlightenment and the Greek Cultural Tradition"
- 24 Απριλίου 2002 Graduate Center of the City University of New York, N. Υόρκη
Seminar on the Modern Greek State:
Διάλεξη: "Identity, Diaspora and Nation Building"

Πασχάλης Μ. Κιτρομηλίδης

Β' Πανελλήνιο Θεατρολογικό Συνέδριο

Σχέσεις του νεοελληνικού θεάτρου με το ευρωπαϊκό

(Αθήνα, 18-21 Απριλίου 2002)

Aφιερωμένο στη μνήμη του κορυφαίου σκηνοθέτη και θεατρικού κριτικού, συγγραφέα, μεταφραστή και πρώτο σκηνοθέτη του Εθνικού Θεάτρου Φώτου Πολίτη (1890-1934) πραγματοποιήθηκε στην Αθήνα το Β' Πανελλήνιο Θεατρολογικό Συνέδριο.

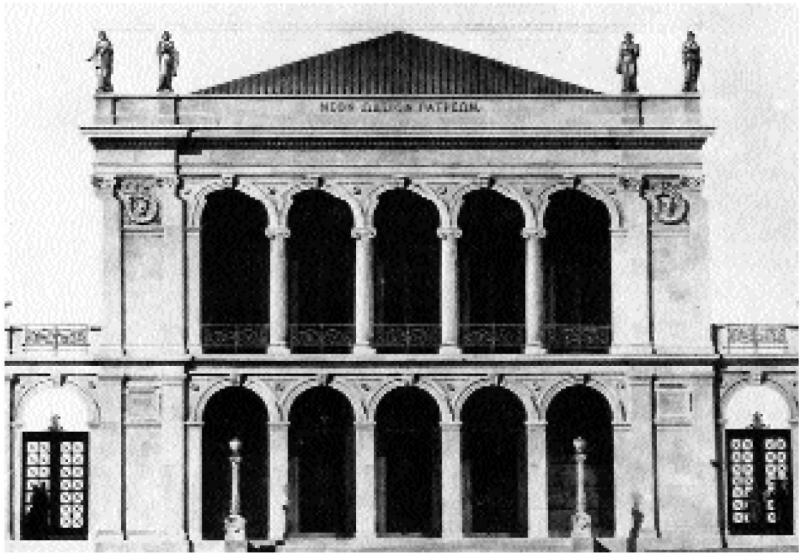
Το Αμφιθέατρο "Ιωάννης Δρακόπουλος" του κεντρικού κτηρίου του Πανεπιστημίου Αθηνών φιλοξένησε για τέσσερις ημέρες (18-21 Απριλίου) σαράντα οκτώ εισηγητές, οι οποίοι εστίασαν τις ανακοινώσεις τους στις διαδικασίες πρόσληψης στην ιστορία της ελληνικής δραματουργίας από την Αναγέννηση έως τις μέρες μας. Στο αναλυτικό έντυπο πρόγραμμα του Συνεδρίου δημοσιεύθηκε ένα μικρό αφιέρωμα στον Φώτο Πολίτη καθώς και περιλήψεις όλων των ομιλιών.

Στην εναρκτήρια συνεδρία, μετά τις προσφωνήσεις του πρύτανη Γεωργίου Μπαμπινιώτη και του κοσμήτορα της Φιλοσοφικής Θεοδόση Πελεγρίνη, ο Πρόεδρος του Τμήματος Θεατρικών Σπουδών Σπύρος Α. Ευαγγελάτος, ως προεισαγωγική των εργασιών του Συνεδρίου, ανίχνευσε τις αρχαιοελληνικές επιδράσεις στη σαιξπηρική δραματουργία, ενώ ο αντιπρόεδρος του Τμήματος Βάλτερ Πούχνερ συνέθεσε τη νέα συνολική εικόνα της ιστορίας του νεοελληνικού θεάτρου με βασικό κριτήριο την τροφοδότηση αισθητικών, δραματουργικών και σκηνοθετικών προτύπων από τα αντίστοιχα δυτικοευρωπαϊκά ρεύματα. Ειδικότερα, για τις απηχήσεις του κρητικού θεάτρου στο προεπαναστατικό, ο Βάλτερ Πούχνερ χρησιμοποίησε το παράδειγμα της *Ερωφίλης* ως ένα "διακείμενο" στη συγγραφή νέου δράματος.

Ένα μεγάλο βάρος των ανακοινώσεων έπεσε στη θεατρική ιστορία του 19ου αιώνα, όπου παρουσιάστηκε μια συνολική εκτίμηση για τις μεταφράσεις και τις εκδόσεις της εποχής (Χρυσόθεμις Σταματοπούλου-Βασιλάκου), συζητήθηκε η δεύτερη δραματουργική περίοδος του Ανδρέα Κάλβου (Νάσος Βαγενάς), το πλαίσιο για τη δημιουργία του Εθνικού Θεάτρου (Κωνσταντίνα Γεωργακάκη), η διαφορά μεταξύ ελληνικού και ευρωπαϊκού Ρομαντισμού (Θεόδωρος Χατζηπανταζής), η υποδοχή του Σίλλερ στην Αθήνα του 1857 (Λίλα Μαράκα), η σχέση Ραγκαβή και Σίλλερ (Κωνσταντίνα Ριτσάτου), οι Πατρινοί "ρομαντικοί" Ανδρέας Ρηγόπουλος και Παναγιώτης Συνοδινός (Ευανθία Στιβανάκη) αλλά και ο Ιωάννης Ζαμπέλιος (Ιωάννα Γεωργιάδη), Δ. Κορομηλάς (Ρέα Γρηγορίου), Άγγελος Βλάχος (Κωνσταντίνα Γεωργιάδη) και οι Σ. Καρύδης-Μ. Χουρμούζης (Γιώργης Χριστοφιλάκης). Εδώ εντάσσεται και η πολιτογράφηση μιας ξένης κωμωδίας στα καθ' ημάς, των *Ερωτευμένων μυλωνάδων* (Ηρώ Κατσιώτη).

Μια δέσμη ανακοινώσεων ασχολήθηκε με το μελόδραμα και τις ιδεολογικές διαστάσεις μεταξύ εθνικής σκηνής και του ιταλικού μελοδράματος μέσω του *Τοξότη* του Θ. Ορφανίδη (Άννα Ταμπάκη), και παράλληλα φωτίστηκε ο ρόλος της παρουσίασης γαλλικών "κοινωνικών" μελοδραμάτων στη διαμόρφωση αστικής συνείδησης στην Ελλάδα (Ιουλίτα Πιπινιά). Στην εποχή αυτή ερευνήθηκαν οι προσλήψεις φιλολογικών και αισθητικών ερμηνειών της τραγωδίας (Έλενα Πατρικίου) και οι δυτικές επιδράσεις στις μεταφράσεις του Σοφοκλή (Ιωάννα Ρεμεδιάκη).

Η σημαντική παρουσία ξένων θιάσων του 19ου αιώνα και η συνάντησή τους με ελληνικούς θιάσους καθόρισε έναν ιδιαίτερο θεματικό άξονα, όπου εξετάστηκαν ρεπερτόριο και ύφος που επηρέασαν την αθηναϊκή σκηνή. Η διασταύρωση Ελλήνων και ευρωπαϊκών καλλιτεχνών έθεσαν κριτήρια στη θεατρική κριτική (Αντρέας Δημητριάδης) και επέδρασαν στους Έλληνες ηθοποιούς οι οποίοι συνυπήρχαν με Ιταλούς και Γάλλους συναδέλφους τους σε κέντρα του ελληνισμού (Δημήτρης Σπάθης). Ιδίως το φαινόμενο

της παρουσίας ξένων πρωταγωνιστριών στην Αθήνα ψηλαφηθήκε σε σχέση με τις αναζητήσεις της μοντέρνας δραματουργίας (Αντώνης Γλυτζουρής).

Η πρόσληψη του γαλλικού θεάτρου από το νεοελληνικό προσδιόρισε μια σειρά εισηγήσεων, όπως ο Μολιέρος και η διασκευή του Λάκωνος των *Précieuses ridicules* (Τηλέμαχος Μουδατσάκης), η ανάπλαση των μολιερικών πλοκών στον Καραγκιόζη (Άννα Σταυρακοπούλου) καθώς και η μοναδική μετάφραση των *Κατεργαριών του Σκαπέν* από τον Φώτη Κόντογλου (Ιωσήφ Βιβιλάκης, Ιφιγένεια Μποτουροπούλου). Σχετικά με την εισαγωγή του βουλευβάρτου εξετάστηκε η σχέση του γαλλικού βουλευβάρτου και της αττικής κωμωδίας (Μαρία Μαυρογένη), αναζητήθηκε ο ρόλος που έπαιξε το συνοικιακό θέατρο Νεαπόλεως (Ιωάννα Παπαγεωργίου) καθώς και η συμβολή της Κυβέλης στην καθιέρωση του είδους (Αικατερίνη Κοντεκάκη). Όσον αφορά το αρχαίο δράμα και τις αναβιώσεις του, από τις Δελφικές Γιορτές έως τον Κάρολο Κουν, το θέμα εξετάστηκε μέσα από τη συγκριτική μελέτη της ευρωπαϊκής σκηνικής εμπειρίας (Γλάτων Μαυρομούστακος).

Άλλοι ευρωπαίοι δραματουργοί που επηρέασαν τους Έλληνες ομοτέχνους τους και στάθηκαν στο επίκεντρο του Συνεδρίου ήταν ο Γκόγκολ και ιδίως το μοτίβο του προσώπου-καταλύτη στον *Επιθεωρητή* (Κώστας Γεωγουσόπουλος), ο Ίβεν στον Μεσοπόλεμο (Βαρβάρα Γεωργοπούλου), ο Στρίντμπεργκ (Κάτια Αρφαρά), ο Caragiale (Κώστας Ασημακόπουλος). Ιδιαίτερη αναφορά έγινε στην επίδραση του ευρωπαϊκού κινηματογράφου στο δραματολόγιο των αθηναϊκών θιάσων (Αρετή Βασιλείου), στις σκηνικές προσεγγίσεις του Σαίξπηρ στα κρατικά θέατρα (Αγνή Μουζενίδου) και παρουσιάστηκαν στατιστικά αποτελέσματα των παραστάσεων ξένου δραματολογίου στην περίοδο 1942-1962 (Γρηγόρης Ιωαννίδης). Παράλληλα, αναζητήθηκε η υποδοχή του γαλλικού υπαρ-

ξισμού (Κυριακή Πετράκου), η συμβολή του "Θεάτρου Τσέπης" για τη γνωριμία με το θέατρο του παραλόγου (Έφη Βαφειάδη), η παρουσίαση του Μπέκετ στο κοινό της Θεσσαλονίκης και ο διάλογος σε λογοτεχνικά περιοδικά της πόλης (Νικηφόρος Παπανδρέου), καθώς και οι δυνατότητες που πρόσφερε η πρωτοπορία και το θέατρο του παραλόγου σε Έλληνες συγγραφείς να εκφραστούν δραματουργικά στην περίοδο 1960-1980 (Χρήστος Σαμουηλίδης).

Για μεμονωμένους Έλληνες μεταπολεμικούς συγγραφείς αναζητήθηκαν δάνεια, επιδράσεις και αφομοιώσεις στους Μποστ, Ζιώγα, Σκούρτη, Καμπανέλλη (Χαρά Μπακονικόλα-Γεωργοπούλου), ιδίως στον Καμπανέλλη σε σχέση με τον Πιραντέλλο (Γιώργος Πεφάνης), στη Λούλα Αναγνωστάκη (Πατρίσια Κόκκορη), στον Γιώργο Βέλτσο σε διάλογο με τον Στρίντμπεργκ (Αφροδίτη Σιβετίδου) και στον Ανδρέα Στάικο αναφορικά με τον Μαριβώ (Πολυξένη Μπενάκη), ακόμη και ειδικότερα, σε συγγραφείς την περίοδο της δικτατορίας (Γεώργιος Μάρδας). Δύο ανακοινώσεις διαπραγματεύθηκαν την έννοια του νεωτερικού στοιχείου στο νεοελληνικό θέατρο (Δηώ Καγγελάρη) και τη μεταμοντέρνα "γραφή" στη θεατρική έκφραση (Δημήτρης Τσατσούλης). Αυλαία στις ανακοινώσεις με την καταληκτική εισήγηση του Σπύρου Α. Ευαγγελάτου για την παρουσία και προσφορά του Φώτου Πολίτη στην ιστορία του νεοελληνικού θεάτρου.

Όλες οι εισηγήσεις πρόκειται να εκδοθούν σύντομα ως Παράρτημα του επιστημονικού περιοδικού του Τμήματος Θεατρικών Σπουδών *Παράβασις* (ήδη έχουν δημοσιευθεί τα *Πρακτικά* του Α' Πανελληνίου Θεατρολογικού Συνεδρίου).

Ιωσήφ Βιβιλάκης

B' Ευρωπαϊκό Συνέδριο Νεοελληνικών Σπουδών

Η Ελλάδα των νησιών, από τη Φραγκοκρατία ως σήμερα

(Πανεπιστημιούπολη Ρεθύμνου, 10-12 Μαΐου 2002)

Το Β' Συνέδριο της Ευρωπαϊκής Εταιρείας Νεοελληνικών Σπουδών πραγματοποιήθηκε σε συνεργασία με το Τμήμα Φιλολογίας του Πανεπιστημίου Κρήτης –με την ευκαιρία του εορτασμού 25 χρόνων λειτουργίας του– στους άνετους χώρους της Πανεπιστημιούπολης Ρεθύμνου, που φιλοξένησαν πάνω από 135 συνέδρους, με την αρωγή των Υπουργείων Πολιτισμού, Αιγαίου, Παιδείας και Θρησκευμάτων, Εξωτερικών, του Υπουργείου Παιδείας και Πολιτισμού της Κύπρου, του Πανεπιστημίου Κρήτης, της Ακαδημίας Αθηνών, των Ιδρυμάτων Α. Γ. Λεβέντη και Ιωάννου Φ. Κωστοπούλου, της Γενικής Γραμματείας Απόδημου Ελληνισμού και του Δήμου Ρεθυμνίων.

Η ευρύτητα του θέματος *Η Ελλάδα των νησιών, από τη Φραγκοκρατία ως σήμερα*, ενός πολυδιάστατου ερευνητικού χώρου όπου διασταυρώθηκαν διαφορετικές πολιτισμικές παραδόσεις, ευνόησε και αυτή τη φορά ποικίλες επιστημονικές και συγκριτικές προσεγγίσεις και τη συγκέντρωση σχεδόν ίσου αριθμού Ελλήνων και ξένων επιστημόνων, από τους οποίους πολλοί μεταπτυχιακοί φοιτητές. Άλλωστε, όπως είχε αποφασιστεί στο

πέρας του Α' Συνεδρίου (Βερολίνο 1998), οι μεγάλες διοργανώσεις θα εξυπηρετούσαν κατά κύριο λόγο την επικοινωνία και αλληλοενημέρωση των νεοελληνιστών διαφορετικών κλάδων των 17 χωρών-μελών της Εταιρείας (ιδιαίτερα των μικρών ή νεοσύστατων τμημάτων Νεοελληνικών Σπουδών), επομένως θα χαρακτηρίζονταν από την ανάλογη ευρύτητα και πολυμέρεια (πβ. *Ενημερωτικό Δελτίο*, τχ. 22, Δεκέμβριος 1998, σ. 68-70).

Κάτω από δύο γενικές ενότητες, *Παλαιότερη / Νεότερη Λογοτεχνία* και *Παλαιότερη / Νεότερη Ιστορία*, διαρθρώθηκαν και παρουσιάστηκαν σε παράλληλες συνεδρίες ανακοινώσεις που διερεύνησαν το ευρύ θέμα σε επιμέρους τομείς (γλώσσα, θρησκεία, οικονομία, θεσμοί, εκπαίδευση, τέχνες και γράμματα). Τους συνέδρους απασχόλησε περισσότερο η λογοτεχνία και μάλιστα η νεότερη (48 σε σύνολο 78 ανακοινώσεων). Από τα κυρίαρχα θέματα: "Το νησί ως ιδεολογικός τόπος" στη νεοελληνική πεζογραφία και ποιήηση, από τον Κάλβο ως τον Ελύτη, αλλά και "Το νησί τόπος εξορίας", "Μεταπολεμική ποίηση και πεζογραφία", "Ηθογραφία και Πεζογραφία". Οι διαφορετικές θεάσεις των νησιών αναδείχτηκαν με συγκριτικές προσεγγίσεις ανάμεσα στην ελληνική και τις δυτικές ή ανατολικές λογοτεχνικές παραδόσεις (ιταλική, ισπανική, ρωσική, σερβική, ρουμανική, βουλγαρική, τουρκική), καθώς και μέσα από την προφορική λογοτεχνία, το θέατρο και τον κινηματογράφο. Προσκομίστηκαν ακόμη νέες διαπραγματεύσεις σχετικά με την πρώτη λογοτεχνική παραγωγή της Κύπρου, της Κρήτης και των Επτανήσων. Στον χώρο της ιστορίας συγκεντρώθηκαν 57 ανακοινώσεις (οι 32 στην παλαιότερη), από τις οποίες αρκετές αφορούσαν την περίοδο της Βενετοκρατίας στην Κρήτη, τις Κυκλάδες και τα Ιόνια νησιά. Σε επιμέρους θεματικές ενότητες εξετάστηκαν η διαμόρφωση του νησιωτικού χώρου και η νησιωτική αρχιτεκτονική, οι διάλεκτοι και τα ιδιώματα των νησιών, κοινωνικές σχέσεις και πραγματικότητες, θρησκευτικά δόγματα και μειονότητες, πραγματικότητες και ιδεολογίες κατά την Επανάσταση, επιχειρήσεις, εμπόριο και επικοινωνίες, παιδεία και εκπαίδευση, ζητήματα διπλωματικής ιστορίας, και ιδιαίτερος το Κρητικό ζήτημα, κατά τον 19ο-20ό αιώνα.

Στην καταληκτική κοινή συνεδρίαση όλων των τμημάτων και στη Στρογγυλή Τράπεζα που οργανώθηκε με θέμα τον Θησαυρό της Νεοελληνικής Γλώσσας (TLG) με πρόεδρο τον Hans Eideneier έγινε ενημέρωση από την υπεύθυνη του έργου Μαρία Παντελιά για τις προόδους της ψηφιακής βιβλιοθήκης του Πανεπιστημίου της Καλιφόρνιας, η οποία έχει ήδη περιλάβει τα αρχαία και σχεδόν τα μισά βυζαντινά κείμενα, ενώ μελετάται και η επέκτασή της στα νέα ελληνικά—σε δύο χρόνια αναμένεται να φθάσει ως τα τέλη του 16ου αιώνα. Ακολούθησε σχολιασμός από την Dia Philippides (Πανεπιστήμιο Columbia) και παρεμβάσεις από τους Vincenzo Rotolo (Πανεπιστήμιο Παλέρμο), Γιάννη Τζιφόπουλο και Αλέξη Πολίτη (Πανεπιστήμιο Κρήτης), όπου διατυπώθηκε προβληματισμός για τη βιβλιογραφική βάση συγγραφέων, τα χρονικά όρια της νεοελληνικής λογοτεχνίας και τους τρόπους επιλογής των κειμένων—τι και πώς θα κληροδοτηθεί στους μεταγενεστέρους (Πολίτης). Ο σκεπτικισμός για τους κινδύνους της παγκοσμιοποίησης και τις επιπτώσεις τους στις νεοελληνικές σπουδές (Eideneier) και η πικρία που εκφράστηκε για τη μοίρα της νεοελληνικής γλώσσας που διδάσκεται πλέον στα Πανεπιστήμια του εξωτερικού σαν μια βαλκανική γλώσσα αποκομμένη από την ιστορική της

καταβολή, τα αρχαία ελληνικά, τα οποία τείνουν να καταλήξουν σαν τα σανσκριτικά (Rotolo), αντισταθμίστηκαν ως ένα βαθμό από μια πιο αισιόδοξη οπτική που στηρίζεται στην παρουσία μιας επιδοφόρας νεολαίας νεοελληνιστών, παρουσία αισθητή και στο Β' Συνέδριο, όπως τόνισε στο κλείσιμο ο πρόεδρος της ΕΕΝΣ Αστέριος Αργυρίου.

Αλεξάνδρα Σφοίνη

**Ζ Πανιώνιο Συνέδριο,
Εταιρεία Λευκαδικών Μελετών,
(Λευκάδα, 26-30 Μαΐου 2002)**

Το συνέδριο αυτό, έβδομο στη σειρά της μακράς παράδοσης των Πανιονίων συνεδρίων, οργανώθηκε από την Εταιρεία Λευκαδικών Μελετών, υπό την αιγίδα του Προέδρου της Βουλής Απόστολου Κακλαμάνη και με την υποστήριξη της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης και των Δήμων της Λευκάδας. Ο Πρόεδρος του συνεδρίου, Σπύρος Ασοδραχάς, επωμίστηκε την κύρια ευθύνη της επιστημονικής οργάνωσης και μαζί με τον Τριαντάφυλλο Σκλαβενίτη ανέλαβαν την επιστημονική αρωγή της οργανωτικής επιτροπής. Τα οργανωτικά θέματα διεκπεραίωσαν ο Πρόεδρος της Εταιρείας Λευκαδικών Μελετών Δημήτρης Σκλαβενίτης, ο Τριαντάφυλλος Σκλαβενίτης και εκ μέρους της Νομαρχίας Λευκάδας η Σοφία Αυγητίδου Σφέτσα.

Στο συνέδριο παρουσιάστηκαν μερικά από τα πεδία της επανησιακής ιστορίας, κυρίως αυτά που θα μπορούσαν να ενταχθούν σε έναν συνολικότερο ιστορικό προβληματισμό, να ανασηματοδοτήσουν τις κεκτημένες απόψεις της επανησιακής ιστοριογραφίας, να προκαλέσουν ή ακόμη και να διατυπώσουν νέες συνθέσεις. Για τον σκοπό αυτό αξιοποιήθηκαν τα αποτελέσματα σύγχρονων ερευνών που προσέγγισαν τα ενιαία και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά των νησιών μέσα στους μεταβαλλόμενους πολιτικούς όρους και τους διαφορετικούς πολιτισμικούς τους χρόνους. Οι εν λόγω μελέτες κατέληξαν στην ανατροπή των μύθων που έβλεπαν τα Επτάνησα άλλοτε ως δορυφόρο ενός ιδεατού εθνικού κέντρου και άλλοτε ως μονοδιάστατο φορέα δυτικών επιρροών.

Η προβληματική του συνεδρίου αναπτύχθηκε σε 2 θεματικές ενότητες που εκτυλίσσονταν παράλληλα και περιλάμβαναν περισσότερες από 60 ανακοινώσεις. Στην πρώτη ενότητα αναζητήθηκαν: η ιστορία των ιδεών, έτσι όπως καταγράφηκε στην επανησιακή ιστοριογραφία, οι σχέσεις της ελληνικής γλώσσας με τις γλώσσες της δυτικής κατάκτησης και οι επιδράσεις που άσκησε στην επανησιακή λογοτεχνία η ευρωπαϊκή λογοτεχνική και φιλοσοφική παραγωγή. Στον χώρο των ιδεών εντάχθηκε επίσης και η εκκλησιαστική γεωγραφία, ιδίως οι μετατοπίσεις που προκάλεσε στη δικαιοδοσία της Ανατολικής Ορθόδοξης εκκλησίας η δυτική κυριαρχία.

Στη δεύτερη ενότητα μελετήθηκε η χρήση του χώρου και συγκεκριμένα ο έλεγχος που ασκούσαν οι διάφορες μορφές οικισμών από την αρχαιότητα ως τον 20ό αιώνα. Δόθηκε επίσης έμφαση στην διερεύνηση των πληθυσμιακών μεγεθών και των μετακι-

νήσεων από τον 16ο ως τον 18ο αι., σε συνολικό αλλά και σε τοπικό επίπεδο και σε συσχετισμό με τις πολιτικές μεταβολές και τις πολεμικές επιχειρήσεις της ευρύτερης περιοχής, και σε συνδυασμό ακόμη με τη χρήση της γης, τους κύριους τομείς της παραγωγής (ελαιοκαλλιέργεια, αμπελοκαλλιέργεια) και τις δημογραφικές πιέσεις που προκαλούσαν οι αναγκαιότητες της παραγωγής αυτής. Παράλληλα εξετάστηκαν τα θεσμικά μορφώματα, κατά τη διάρκεια της δυτικής κυριαρχίας στον αστικό χώρο αλλά και στην ύπαιθρο, έτσι όπως εκδηλώθηκαν σε κάθε ένα από τα νησιά για να αποτυπώσουν τους διαφορετικούς όρους της πολιτικής και κοινωνικής μορφολογίας.

Την προβληματική αυτή ανέδειξαν ο καθένας από την μεριά του οι σύνεδροι. Η επτανησιακή ιστοριογραφία και γραμματολογία από τον 16ο ως και 20ό αι., παρουσιάστηκε ως μέρος της νεοελληνικής ιστοριογραφίας που ακολούθησε άλλοτε τους κοινούς – "εθνικούς" δρόμους και άλλοτε αυτούς που επέβαλε η κατάκτηση. Ήδη από τον 19ο αι. μια σειρά σημαντικών ιστορικών που διαμόρφωσαν τη λεγόμενη Ιστορική σχολή της Επτανήσου, επιχειρήσαν να καταγράψουν τη γενική ιστορία της Επτανήσου αλλά και τη διαδρομή κάθε νησιού ξεχωριστά.

Στον τομέα της τέχνης εξετάστηκε ο αρχικός συγχρονισμός της με τη δυτική έκφραση και θεωρία και αργότερα, δηλαδή μετά τη δημιουργία του ελληνικού κράτους, ο ετεροχρονισμός που κατέληξε στην αναγκαστική αφομοίωση της Επτανήσου στο εθνικό-αθηναϊκό κέντρο. Στους αντίποδες των δύο αυτών απόψεων επισημάνθηκε ο προδρομικός ρόλος του Σολωμού όχι μόνο στο ελληνικό αλλά και στο

ευρωπαϊκό πνευματικό περιβάλλον.

Στον τομέα της διαμόρφωσης της γλώσσας από τον 16ο ως και τον 19ο αι. με αφορμή έμμετρες ιστορικές αφηγήσεις, επιβεβαιώθηκε η συμμετοχή της Επτανήσου στο ίδιο πολιτισμικό δίκτυο με την Κρήτη και τη Βενετία. Σχετικά με τον γλωσσικό ανταγωνισμό κατά τον 19ο αι., διαπιστώθηκε το προβάδισμα της ελληνικής απέναντι στην ιταλική, γλώσσα που διατηρούσε αισθητική αξία και μακρόχρονη παρουσία, και απέναντι στην αγγλική, γλώσσα της διοίκησης.

Από τον ανταγωνισμό Ανατολής-Δύσης επηρεάστηκαν ήδη από τον 8ο αιώνα και οι επισκοπικές έδρες των Ιονίων νήσων. Όπως ήταν φυσικό με την ενετική κατάκτηση η πρωτοκαθεδρία του ορθόδοξου στοιχείου υποχώρησε. Στην Κέρκυρα η ορθόδοξη επισκοπή καταργήθηκε από την εποχή των Ανδεγαυών, η Κεφαλληνία, η Ζάκυνθος και η Ιθάκη μετά από συνεχείς μεταβολές θα αποτελέσουν επισκοπή, στην οποία ο κυρίαρχος ρόλος της Κεφαλληνίας είναι εμφανής αλλά και αιτία νέων προστριβών. Στη Λευκάδα η τουρκική κατάκτηση (1479-1690) ευνόησε και σταθεροποίησε την ορθόδοξη νομιμότητα.

Ο σχηματισμός των οικισμών και των οχυρωματικών έργων σε συνάφεια με τις παραγωγικές δραστηριότητες και τις εξουσιαστικές δομές παρουσιάσθηκε από την εποχή της αρχαιότητας. Έγινε φανερό ότι στην παράκτια περιοχή του Ιονίου διαμορφώθηκαν από πολύ νωρίς τα φυσικά υδάτινα σύνορα μεταξύ δυτικού και ανατολικού κόσμου τα οποία θεσμοθετήθηκαν από τις κυριαρχίες των μεγάλων ναυτικών δυνάμεων της Δύσης.

Παρουσιάσθηκε επίσης η πληθυσμική συγκρότηση των νησιών από τον 16ο ως τον 18ο αι. υπό το καθεστώς των κυριαρχιών αυτών που υπαγόρευαν τακτικές εσωτερικής μετανάστευσης, τόσο μόνιμης όσο και εποχικής, στο εσωτερικό των νησιών, σε όλα τα Επτάνησα, στις γειτονικές ακτές και σε άλλες χώρες, καθώς επίσης και τακτικές εγκατάστασης μεταναστών και εποίκων.

Όπως ήταν φυσικό κατά την περίοδο της ενετοκρατίας ο επανησιακός πληθυσμός προσαρμόστηκε στην κοινωνική διαστρωμάτωση που επέβαλε η κατάκτηση. Από όλες τις σχετικές ανακοινώσεις τονίσθηκαν οι αποκλίσεις από το βενετικό μοντέλο, η διαφοροποίηση του μοντέλου από νησί σε νησί και ο μετασχηματισμός της αρχικής διαστρωμάτωσης κατά τη διάρκεια της κατάκτησης. Έγινε επίσης αναφορά στον χαρακτήρα των αγροτικών *élites* καθώς επίσης και σε κοινωνικούς χώρους, όπως οι εξωκαστηριοί της Κέρκυρας, που δεν υπάγονταν στο διχοτομικό σχήμα πόλης-χωριού.

Η οικονομία, κατεξοχήν αγροτική, στήριζε τις ταξικές διαστρωματώσεις. Τα νησιά εξειδικεύονταν με εξωοικονομικές διαδικασίες στην ελαιοκαλλιέργεια και την αμπελοκαλλιέργεια και με αυτό τον τρόπο διαιώνιζαν συνθήκες οικονομικής καθυστέρησης.

Συνοψίζοντας τους κεντρικούς άξονες των εισηγήσεων ο πρόεδρος του συνεδρίου Σπύρος Ασδραχάς επεσήμανε ότι οι κοινές διοικητικές τύξεις των νησιών επέβαλαν έναν μάλλον χαλαρό ιστό εσωτερικής οργάνωσης που ενίσχυσε, ωστόσο, τη συνείδηση της νησιωτικής ενότητας. Καταλήγοντας πρόσθεσε ότι η τοπική αυτή ιστορία διευρυνόμενη θεματικά και μερικευόμενη ως προς τα πεδία παρατήρησης, επιτρέπει την ενσωμάτωση

των επανησιακών σπουδών σε μια καθολικότερη μεσογειακή ιστορία που δεν είναι μόνο η ιστορία των μεσογειακών ηγεμονιών.

Το ΕΙΕ είχε σημαντική παρουσία στις εργασίες του Συνεδρίου. Από το ΚΝΕ ανακρινόμενες παρουσίασαν ο Σπύρος Ασδραχάς (*Δυνατότητες μιας επανησιακής ιστορικής δημογραφίας, 16ος-18ος αι.*), ο Πασχάλης Κιτρομηλίδης (*Επανησιακός διαφωτισμός: τα όρια της ιδιομορφίας*), ο Τριαντάφυλλος Σκλαβενίτης (*Παρουσίαση της θεματικής: Επανησιακή Ιστοριογραφία και Γραμματολογία, 16ος-20ός αι.*), η Ευτυχία Λιάτα (*Νομισματικά "παράδοξα" των Ιονίων νήσων κατά τη βενετοκρατία*), ο Παναγιώτης Μικαηλάρης (*"Ημεείς προεβιβάσαμε... και η αρχή των Ενετών εκυρώσατο": η εκκλησιαστική διοίκηση των Επτανήσων στη συνάφειά της με την πολιτική διοίκηση*), η Αλεξάνδρα Σφοίνη (*Η διαμόρφωση της επίσημης γλώσσας των Ιονίων*), και από το ΚΒΕ ο Κρίτων Χρυσοχοϊδης (*Οι σχέσεις των Ιονίων νήσων με τα προσκυνηματικά κέντρα της Ανατολής*) και η Μαρία Λεοντσίνη (*Πολιτικές μεταβολές και εκκλησιαστική διοίκηση στο Ιόνιο, 6ος-11ος αι.*). Τις εργασίες του συνεδρίου παρακολούθησαν από το ΚΝΕ, ο Δημήτρης Αποστολόπουλος και η Ιόλη Βιγγοπούλου, ενώ η Μάχη-Παϊζή Αποστολοπούλου προήδρευσε στη συνεδρία "Εκκλησιαστική Γεωγραφία της Επτανήσου".

Μάρθα Πύλια

Διεθνές Εργαστήριο

(Multiple) Europe: Multiple Identity, Multiple Modernity

(Βουκουρέστι, 27-31 Μαΐου 2002)

Στο πλαίσιο της Ερευνητικής επιτροπής για την Ανατολική και Νοτιο-ανατολική Ευρώπη της Διεθνούς Εταιρείας Συγκριτικής Φιλολογίας (*ICLA Research Committee on Eastern and South-Eastern Europe*), πραγματοποιήθηκε από το Κέντρο Επικοινωνιακών Μελετών του Πανεπιστημίου του Βουκουρεστίου σε συνεργασία με την AILC/ICLA, επιστημονική συνάντηση-Εργαστήριο με τίτλο "(Multiple) Europe: Multiple Identity, Multiple Modernity / Europes (Multiples): Identités Multiples, Modernités Multiples", με την οικονομική αρωγή του New Europe College, της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου του Βουκουρεστίου και του Υπουργείου Παιδείας και Έρευνας.

Εκτός από τον πυρήνα των τακτικών μελών της Επιτροπής, με πρόεδρο την κυρία Monica Spiridon, καθηγήτρια Σημειωτικής και Θεωρίας της Λογοτεχνίας στο Πανεπιστήμιο του Βουκουρεστίου και μέλος του Ε.Σ. της Διεθνούς Εταιρείας, στον οποίο ανήκει και η υπογράφουσα (Pretoria, 2000), οι συμμετέχοντες ερευνητές και πανεπιστημιακοί προέρχονταν από χώρες της Δυτικής, Ανατολικής και Νοτιο-Ανατολικής Ευρώπης καθώς και από τις ΗΠΑ.

Τις εργασίες άνοιξε ο αντιπρόεδρος του Πανεπιστημίου του Βουκουρεστίου, καθηγητής Ioan Pnzaru ("Introductory Word: Are We Who We Are?"). Οι ανακρινόμενες κατανεμήθηκαν σε τρεις θεματικές ενότητες: *I. Puzzles of Identity: Designs of Modern Europe* με εισηγήσεις των: Paul Cornea (Πανεπιστήμιο Βουκουρεστίου), Stefan Borbély (Cluj),

Madina Plostanova (Μόσχα), Roxana Verona (Darmouth College, ΗΠΑ), Nicola Petcovic (Zagreb/Austin, Texas), Monica Spiridon και Dagmar Roberts (Bratislava, Σλοβακία). Στη δεύτερη ενότητα, με τίτλο *II. European Landscapes: Between Unity and Multiplicity* έλαβαν μέρος οι: Alexandru Calinescu (Ιάσιο), Bertrand Westphal (Limoges, Γαλλία), Peter Hajdu (Βουδαπέστη, Ουγγαρία), Romanita Constantinescu (Βουκουρέστι), Simona Corlan-Ioan (Grenoble, Γαλλία) και Augustin Ioan (Βουκουρέστι). Τέλος, στην τρίτη και τελευταία ενότητα με τίτλο: *III. Constructing Modernity in Literary and/or Social Practices* πήραν μέρος οι: Άννα Ταμπάκη (Πανεπιστήμιο Αθηνών, ΚΝΕ/ΕΙΕ), Judith Kadar (Βουδαπέστη), Roumiana Stantcheva (Σόφια), Mihai Dimu (Βουκουρέστι), Andor Horvath (Cluj) και Jüri Tälvet (Tartu, Εσθονία). Οι εργασίες έγιναν σε αγγλική και γαλλική γλώσσα.

Τα Πρακτικά της Συνάντησης εκδόθηκαν ήδη σε έναν κομψό τόμο με επιμέλεια της Monica Spiridon. Στην συνεδρίαση του Ε.Σ. της Διεθνούς Εταιρείας που πραγματοποιήθηκε στο Πανεπιστήμιο της Athens Georgia (Αύγ. 2002), προτάθηκε η επόμενη Συνάντηση της Ερευνητικής Επιτροπής (*ICLA Research Committee on Eastern and South-Eastern Europe*) να λάβει χώρα στην Ελλάδα, με την επιστημονική ευθύνη της υπογράφουσας –θα γίνει σε συνεργασία του Τμήματος Θεατρικών Σπουδών (Πανεπιστήμιο Αθηνών) με το "Σεμινάριο Συγκριτικής Γραμματολογίας και Ιστορίας των Ιδεών" του ΚΝΕ/ΕΙΕ-. Ως γενικός τίτλος της Συνάντησης ορίζεται ο ακόλουθος: "*Πολιτισμικές μεταφορές / οσμώσεις, συγκλίσεις και αποκλίσεις στους κανόνες και στις λογοτεχνικές και δραματολογικές παραδόσεις της Νοτιο-ανατολικής Ευρώπης*" / "*Transferts culturels / osmose, divergences et convergences dans les traditions et les canons littéraires et dramatiques du Sud-Est européen*".

Άννα Ταμπάκη

Συμπόσιο

Liberté – Héritage du passé ou idée des Lumières?

(Βαρσοβία, 19 Σεπτεμβρίου 2002)

Η Πολωνική Εταιρεία Μελέτης του 18ου αιώνα (Polskie Towarzystwo Badan nad Wiekim Osiemnastym) οργάνωσε την 19η Σεπτεμβρίου 2002 Συμπόσιο με θέμα "Liberté – Héritage du passé ou idée des Lumières ?". Το Συμπόσιο διοργανώθηκε με την ευκαιρία της Συνόδου της Εκτελεστικής Επιτροπής της Διεθνούς Εταιρείας Μελέτης του 18ου αιώνα (International Society for Eighteenth-Century Studies) στη Βαρσοβία (20 Σεπτεμβρίου). Έτσι στο Συμπόσιο έλαβαν μέρος όχι μόνο μέλη της Πολωνικής Εταιρείας αλλά και διακεκριμένα μέλη της Διεθνούς Εταιρείας, τα οποία συνέβαλαν στην επιτυχία του είτε παρουσιάζοντας μια ανακοίνωση, είτε συμμετέχοντας στις μακρές και ενδιαφέρουσες συζητήσεις.

Παρουσιάστηκαν δέκα πέντε ανακοινώσεις που πρόβαλαν διάφορες όψεις της θεματικής του Συμποσίου:

Jean Mondot: "Liberté(s), liberté(s) chérie(s)", Zhang Zhilian: "Le concept de liberté

en Chine", Dimitris Apostolopoulos: "De la notion de la liberté au monde grec dans la seconde moitié du dix-huitième siècle", Marie-Christine Skuncke: "Liberty in Swedish eighteenth-century political debates", Anna Greskowiak-Krwawicz: "Liberté ancienne et moderne dans la pensée politique polonaise au dix-huitième siècle", Richard Butterwick: "Positive and negative liberty in eighteenth-century Poland", Martina Grecenkova: "L'absolutisme éclairé, la Cour, les états et la liberté. Le cas de la monarchie des Habsbourg", Renate Zedinger: "Quelle liberté pour un empereur? François de Lorraine (1708-1765), l'homme privé et son rôle dans la vie officielle de la monarchie habsbourgeoise", Tom Verschaffel: "The protection of liberty into the national past in eighteenth-century Belgian historiography", Raia Zaimova: "Histoire et liberté dans les milieux bulgares", Simon Davies: "Reflections on Bernardin de Saint Pierre's idea of the underprivileged", Graham Gargett: "Jean-Jacques Rousseau and the enlightened freedom of eighteenth-century Geneva", Hans Jurgen Lüsebrink: "La mise en scène de la liberté en théâtre et la tragédie *Brutus* de Voltaire", Erica Manucci: "Liberté d'expression et censure sous la Révolution française –le cas du théâtre", Elena Mozgovaya: "The Iconostasis of St. Peter and St. Paul Cathedral in St. Petersburg (1722-1727)".

Οι εργασίες του Συμποσίου έγιναν στην αίθουσα συναυλιών των βασιλικών ανακτόρων (Château Royal). Την επόμενη μέρα είχε προβλεφθεί επίσκεψη στα ανάκτορα Wilanów και ξενάγηση στις συλλογές έργων τέχνης καθώς και τους κήπους Łazienki, όπου υπάρχουν θαυμάσια μνημεία που διατηρούν έντονη ανάμνηση από τον 17ο και 18ο αιώνα.

Δημήτρης Γ. Αποστολόπουλος

Ι' Επιστημονική Συνάντηση

του Τομέα Μεσαιωνικών και Νέων Ελληνικών Σπουδών του Α.Π.Θ.

Μνήμη Άλκη Αγγέλου

(Θεσσαλονίκη, 3-6 Οκτωβρίου 2002)

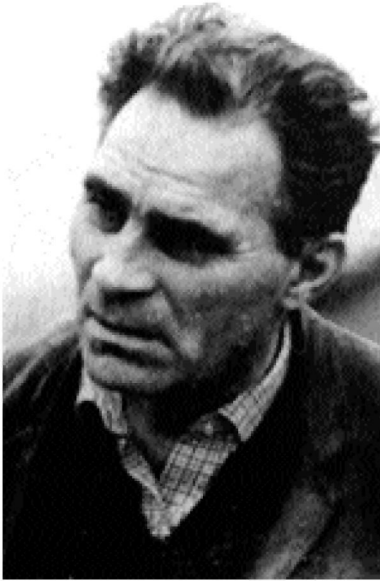
Τομέας Μεσαιωνικών και Νέων Ελληνικών Σπουδών του Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου οργάνωσε την Ι' Επιστημονική Συνάντηση, τη φορά αυτή για να τιμήσει τη μνήμη του Άλκη Αγγέλου που για το διάστημα 1975-1984 διατέλεσε εκεί καθηγητής της Γενικής και Συγκριτικής Γραμματολογίας. Μας υποδέχτηκε μια Θεσσαλονίκη φθινοπωρινή και πάντα φιλόξενη.

Οι θεματικές της Συνάντησης βασίζονταν εύστοχα στην προβληματική που χαρακτήριζε το έργο του τιμώμενου και εκείνοι που κλήθηκαν να τις πραγματευτούν κινήθηκαν στα πλαίσια της συνέχειας, του σχολιασμού και ενίοτε της κριτικής της. Η πρώτη συνεδρία άνοιξε με ομιλίες *Για τον Άλκη Αγγέλου* από ανθρώπους που διασταυρώθηκαν μαζί του είτε σε χώρους οικείους ή σε επαγγελματικούς: όλοι είχαν κάτι ιδιαίτερο να καταθέσουν. Μίλησε ο Γιώργος Αλισανδράτος, ο Δημήτρης Δημηρούλης, ο Αντώνης Λιάκος, ο Κώστας Γαβρόγλου, ο Στέφανος Πεσμαζόγλου και η Λίτση Τσιριμώκου. Ακολούθησαν τέσσερις ανακοινώσεις στην πρώτη θεματική *Έννοιες και μύθοι: του Παναγιώτη Νούτσου (Η διαχείριση των φιλοσοφικών κειμένων της εποχής του "νεοελληνικού διαφωτισμού". Για την αποσχηματοποίηση των οικείων ερμηνευτικών πρακτικών)*, του Δημήτρη Γ. Αποστολόπουλου (*Καταρτζής και Montesquieu. Νεότερα στοιχεία*), του Μιχάλη Χρυσανθόπουλου (*Η πολυπαθής μυθιστορία: ορολογία, λογοτεχνία, φιλολογία*) και του Νίκου Μπακουνάκη (*Ελληνική Δυτική Συνείδηση*).

Στις τρεις μέρες που ακολούθησαν, μια πλούσια συγκομιδή από 44 ανακοινώσεις τιθασεύτηκε σε 6 ενότητες. Στην ενότητα *Για τη σπασμωδική επιστήμη* μίλησαν ο Λάμπρος Βαρελάς (*Η λογοτεχνική και εκδοτική δραστηριότητα του Πάνου Δ. Ηλιόπουλου (1831-;)*), η Άντεια Φραντζή (*Για μια χρηστική έκδοση του ποιητικού έργου του Βηλαρά. Προτάσεις και προβλήματα*), ο Ευριπίδης Γαραντούδης (*Ένα (ακόμη) σύμπτωμα της σπασμωδικής επιστήμης: το χαμένο κέντρο της ελληνικής μετρικολογικής παράδοσης*) και ο Γιώργος Κεχαγιόγλου (*Σωκράτης, Λάρας, Λουκής, Σίμων: Σχόλια για τις περιτομές του "βυρωνομανη" αιώνα και για τον τζίφο τζούφιων εκδόσεων*).

Για τις *Απουσίες και αποκλεισμούς* μίλησαν ο Θανάσης Πυλαρινός (*Από την απόκλιση στον αποκλεισμό. Οι ποικίλες ενδοεπτανησιακές προσλήψεις της σολωμικής ιδέας και η αρνητική αντιμετώπισή τους από τους Κερκυραίους θεματοφύλακές της*), η Σοφία Ντενίσση (*Το κενό της γυναικείας πνευματικής δημιουργίας 1780-1880: απουσία ή άγνοια;*), η Ιωάννα Μυλωνάκη (*Αναγνώσεις, προσδοκίες και ανατροπές: το περιηγητικό κείμενο μιας γερμανίδας φεμινίστριας του 19ου αι.*) και ο Γιώργος Κόκκινος (*Ιστορική εξιδανίκευση και εναλλακτική πολιτική ουτοπία: Η Ευρώπη του Παναγιώτη Κανελλόπουλου*).

Στη θεματική *Ιστορικότητα και αισθητική* αφιερώθηκαν δύο συνεδρίες, στις οποίες μίλησαν οι Hans Eideneier (*Καλλιτεία τον 17ο αιώνα*), Λιλή Ιωαννίδου (*Δ. Καταρτζής: νεοελληνικό έθνος και λογοτεχνική ιστορία*), Δημήτρης Τζιόβας (*Ο Πολυπαθής του Γ. Παλαιολό-*

γυ ως εθνική αλληγορία), Αλέξης Πολίτης (Η πεζογραφία στα χρόνια της επανάστασης) και Γιάννης Δάλλας (Nel tastrà de drento non e ghe bisèga: Μια υπόθεση ερμηνείας του χωρίου και η τελική αναγωγή του επεισοδίου). Ακόμα ο Δημήτρης Πολυχρονάκης (Τα "Ιστορικά Σκηνογραφήματα" του Σπυριδώνος Ζαμπέλιου), ο Νίκος Μαυρέλος (Η ρομαντική νόσος και η θετική πεζότης. Η "Ψυχολογία Συριανού συζύγου" ως μεταφορά), η Μαίρη Μικέ (Λειτουργίες της ερωτικής επιθυμίας σε κείμενα των Α. Ρ. Ραγκαβή, Γρ. Παλαιολόγου και Εμμ. Ροΐδη) και η Σόνια Ιλίνσκαγια (Ο ρεαλισμός στην ποίηση. Μερικές παρατηρήσεις σχετικά με ένα απροσπέλαστο θέμα).

Από δύο συνεδρίες αφιερώθηκαν και στις επόμενες θεματικές. Για τα Ιστοριογραφικά Προγράμματα μίλησαν: η Βενετία Αποστολίδου (Η ιστοριογραφία της λογοτεχνίας στα όρια επιστήμης και ιδεολογίας), ο Δημήτρης Καργιώτης ("Ιστορία της Λογοτεχνίας", "Ιστορία" και "Λογοτεχνία"), ο Απόστολος

Λαμπρόπουλος (Θεωρία εναντίον κοινής λογικής: δύο αντίπαλοι κόσμοι), ο Γρηγόρης Πασσαλίδης (Λογοτεχνικοί χάρτες. Χαρτογραφώντας τη λογοτεχνία: Η λογοτεχνική γεωγραφία ως ερευνητικό πρόγραμμα) και ο Ερατοσθένης Καψωμένος (Συγχρονικοί και διαχρονικοί κώδικες ανάγνωσης: το ερμηνευτικό πρόβλημα στη λογοτεχνία). Ακόμα ο Μανώλης Πατηνιώτης (Με αφορμή μια άστοχη συνάντηση: Προς την οικοδόμηση ενός ιστοριογραφικού προγράμματος στην ιστορία της επιστήμης), η Έφη Γαζή (Οι "Τρεις Ιεράρχες": συγκρότηση και λειτουργίες ενός "εθνικού συναξαρίου"), η Νάσια Γιακωβάκη (Τα Πτωχοπροδρομικά του Κοραή: μεσαιωνικές αναζητήσεις), ο Δημήτρης Σταματόπουλος (Ο Μανουήλ Ι. Γεδεών και η επαναιδολογία του οικουμενιστικού μοντέλου) ο Παναγιώτης Κιμουρτζής (Λόγιοι, επιστήμονες, καθηγητές (1830–1860): αυτοαντιλήψεις, αλληλοαντιλήψεις, κοινωνικές αντιλήψεις) και η Μαρία-Χριστίνα Χατζηϊωάννου (Εθνικοί ευεργέτες: τα πρότυπα και η ιστορία τους).

Στη διπλή και πάλι ενότητα Ιστορία – Λογοτεχνία – Μετάφραση παρουσιάστηκαν οι ανακοινώσεις της Στέσης Αθήνη (Η περίπτωση του Gracian y Morales), της Μάκης Παϊζή–Αποστολοπούλου (Αναζητώντας τα όρια μιας πνευματικής παραποίησης. Θύμα ή θύτης ο Καισάριος Δαπόντες;), της Άννας Ταμπάκη (Στην χορεία των αντιφιλοσόφων: Σάτιρα και κριτική της επιστήμης στα χρόνια του Διαφωτισμού), του Λευτέρη Παπαλεοντίου (Η Κωνσταντινούπολη του Γκωτιέ και του Φραγκούδη) και του Θεόδωρου Σωτηρόπουλου (Ο ώριμος Δραγούμης και η σπασμωδική επιστήμη: προς τη σοσιαλδημοκρατία ή τον φασισμό;) και ακόμα του Γιάννη Παπακώστα (Μιχαήλ Μητσάκη: Από Κερκύρας εις Ιωάννινα. Ένα λαν-

θάνον ταξιδιωτικό κείμενο), της Βικτωρίας Χασιώτη (Ο ισπανικός φιλελληνισμός του 19ου αι. Ιστορία και λογοτεχνία), της Μαριάννας Σπανάκη (Από τον Μιχαήλ Ατταλειάτη στην Πηνελόπη Δέλτα), της Χριστίνας Ντουσιά (Ο ποιητής και τα ερείπια: τοπικότητες και τροπικότητες στον Ε. Α. Πόε και τον Γιώργο Σεφέρη) και της Σωτηρίας Σταυρακοπούλου (Η επιβίωση του Μπερτόλδου στο μεταπολεμικό θέατρο. Γ. Σκούρτη, "Κομμέντια ή οι πανουργίες του Μπερτόλδου").

Τέλος, για την Ανάγνωση μίλησαν ο Νίκος Καραπιδάκης (Ο Άλκη Αγγέλου και η ιστορία της ανάγνωσης), η Μαίρη Λεοντοίνη (Είναι η ανάγνωση της λογοτεχνίας πολιτιστική πρακτική;), ο Γιάννης Παπαθεοδώρου (Το ιερό και το βέβηλο: Η καταδίκη των "ηθονικών αναγνώσεων" από τον Νικόδημο Αγιορείτη), ο Μίλτος Πεκληβάνος (Ερωτευμένοι αναγνώστες: παρεκβάσεις για την "ψυχικήν παιδείαν" των Φώτων), η Μαριλίζα Μητσού (Προσωποποιήσεις του αναγνώστη στο μυθιστόρημα του 19ου αι.) και ο Διονύσης Καψάλης (Οι λόγοι και η ανάγνωση). Το κλείσιμο των εργασιών του πλούσιου αυτού τριήμερου έκανε ο Μιχάλης Χρυσανθόπουλος.

Μια χρήσιμη εργογραφία του Άλκη Αγγέλου (1951-2001) συνόδευε το Πρόγραμμα της Συνάντησης, στην οποία ας προστεθούν τα ακόλουθα λήμματα.

1999: "Επιλεγόμενα", *Η Καινή Διαθήκη. Μετάφρασις δια Μαξίμου του Καλλιουπολίτου*, επανεκδ. ΜΙΕΤ, Αθήνα 1999, σ. 841-856.

2000: "Μια συνάντηση που δεν έγινε: Κασομούλης και Ευανθία Καΐρη", *Ευανθία Καΐρη. Διακόσια χρόνια από τη γέννησή της 1799-1999. Πρακτικά Συμποσίου, Άνδρος, 4 Σεπτεμβρίου 1999, Άνδρος, Καΐρειος Βιβλιοθήκη, 2000, σ. 87-96.*

Μάχη Παΐζη—Αποστολοπούλου

Διεθνές Συμπόσιο

για την Άλωση της Κωνσταντινούπολης

(Ρέθυμνο, 18-20 Οκτωβρίου 2002)

Το Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου Κρήτης οργάνωσε στο Ρέθυμνο από τις 18 ως τις 20 Οκτωβρίου 2002 διεθνές συμπόσιο με θέμα: "1453: Η άλωση της Κωνσταντινούπολης και η μετάβαση από τους μεσαιωνικούς στους νεώτερους χρόνους".

Στο συνέδριο αυτό προσκλήθηκαν και έλαβαν μέρος περί τους τριάντα έλληνες και ξένοι ιστορικοί και αρχαιολόγοι, οι οποίοι μελετούν τη βυζαντινή και την πρώτη οθωμανική εποχή.

Με δεδομένο ότι η άλωση της Κωνσταντινούπολης και η εποχή της συγκαταλέγονται στα θέματα που δεν έχουν απασχολήσει ιδιαίτερα τις βυζαντινές σπουδές κατά τα τελευταία χρόνια και επειδή πολύ λίγο επίσης έχει μελετηθεί το ζήτημα της μετάβασης από τη μεσαιωνική βυζαντινή στη νεώτερη εποχή, η διερεύνηση του ζητήματος αυτού

στις ποικίλες του διαστάσεις από μια περιορισμένη ομάδα ιστορικών, αρχαιολόγων και ιστορικών της τέχνης, αποτελούσε τον στόχο του Συμποσίου.

Ειδικότερα το συμπόσιο απασχόλησαν τα εξής θέματα, που αποτέλεσαν και τις αντίστοιχες ενότητες:

α. Οικονομικές διεργασίες την εποχή της άλωσης (N. Neciroglu, K.–P. Matschke, Κώστας Μουστάκας), β. Ο αντίκτυπος της άλωσης (L. Maksimovic, A. Germa), γ. Από τη βυζαντινή στην οθωμανική αυτοκρατορία (Π. Κονόρτας, Ελ. Ζαχαριάδου, Η. Κολοβός, Στ. Γερασίμου), δ. Παλαιές ταυτότητες–νέες συνειδήσεις (Π. Γουναρίδης, Κ. Χρυσοχοϊδης, Δ. Κυρίσης, Ε. Patlagean, Γ. Σμαρνάκης, Τ. Κιουσοπούλου, C. Kafescioglu, Sl. Curcic), ε. 1453: Τομή ή συνέχεια στον χρόνο; (A. Bryer, Δ. Γ. Αποστολόπουλος, Όλγα Γκράτζιου), στ. Η άλωση στη νεώτερη εποχή (Α. Αναστασόπουλος, Β. Καραμανωλάκης, Π. Στάθης, Αγ. Κωνσταντακοπούλου).

Το συνέδριο παρουσιάζε ενδιαφέρον καθαυτό. Ωστόσο, η συμβολή του, που θα μπορεί ασφαλώς να αποτιμηθεί περισσότερο, όταν εκδοθούν τα Πρακτικά, έγκειται στο γεγονός ότι οι ανακοινώσεις διατυπώθηκαν με άξονα το βασικό ερώτημα των οργανωτών γύρω από τη διαδικασία μετάβασης από τη μεσαιωνική στη νεώτερη εποχή, αποτελώντας την αφετηρία για μια επιστημονική συζήτηση που είναι απαραίτητο να συνεχιστεί.

Αγλαία Κάσδαγλη

